THE DAILY HEBREW JOURNAL
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., Ltd.
251 - 253 Queen Street West — Telephone Adelaide 3903
Subscription Rates $6 Per Year, $3.50 Six Months
Single Copy —3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ontario
Janury 22nd 1913

די פראטעסט באוועגונג וועגען די פאגראמען

די אמעריקאנער אידען גרייטען זיך ווידער איפצוהויבען זייער שטים אין צארנדיגען פראטעסט געגען די פאגראמען אין פוילען, אוקראינע און אונגארן. דער אמעריקאנער אידישער קאנגרעס רופט אויף דעם קומענדען זונטאג א ספעציעלע זיצונג אויף צו באטראכטען וועגען אין מיטלען ווי אזוי אפצושטעלען די פאגראמען און אויך דער איניציאטיווע פון דעם י. ל. פרץ שרייבער פעראיין איז אין ניו־יארק פארמירט געווארען אן אנטי־פאגראם קאמיטע.

עס איז די העכסטע צייט ווידער צו נעהמען זיך ראנגלען מיט די פינסטערע כוחות וועלכע מאכען הרוב דאס אידישע לעבען אין מזרח איירפא. מיר מוזען זיך באפרייען פון דער צייטווייליגער פאראליזירונג, דער אומטעטיגקייט און קומען צו הילף אינזערע אומגליקליכע ברידער, ראטעווען זיי פון אונטערגאנג. דאס פארגאסענע בלוט רופט צו אונז, די מיליאנען איסגעלאשענע לעבענס וועלכע דרעהען זיך ארום הילפלאזע אין מזרח־איירפאפאישען גהינום, ערווארטען פון אונז זייער רעטונג.

ווען מען זאל וועלען זוכען די אורזאכען פארוואס מיר האבען אויפגעהערט אינזער הילפס־אקציע בעת דארטען האט דער פאגראם־העלף אויף א מינוט ניט ארונטערגעלאזען זיך, פארוואס אייער שטים איז אנשוויגען געווארען בעת דארטען זיינען די בלוט־דורשטיגע קולות פון די רוצחים שטארקער געווארען — ווען מען זאל וועלען זוכען די אורזאכען ווען מען זיי געפינען.

מען קען אנווייזען אויף דעם וואס די ביזאהעריגע פראטעסטען האבען געהאט קיין א קנאפע ווירקונג, וואס די אמעריקאנער רעגירונג, די רעגירונג פון דעם לאנד, וואו אידען זיינען א גרויסער פאליטישער כח, וואס אפילו די רעגירונג איז געבליבען טויב און שטום צו אזעלכע געשרייען ווען זי האט מיט איין פיפס געקענט אפשטעלען דעם ווילדען מאגען אין אידישע בלוט.

דאס ווייסען מיר. דאס ערקלעהרט טיילוויז אונזער אומטעטיגקייט, אבער — די האנט איפ'ן הארצען! — האבען מיר געטאן אלעס, וואס אין דער וועלט צו ראטעווען אונזערע ברידער פון די פאגראמען? האבען מיר אלע מיטלען געפרובירט, אויף אלע וועגען זיך געווארפען, פולע פליכט אונזערע געטאן?

דער נאקעטער, גרויזאמער אמת דארף געזאגט ווערען: מיר האבען ניט, ווייט ניט דערפילט אונזער פליכט. מיר האבען ניט געטאן אלעס וואס דער גרויסער פאלקס־אומגליק האט געפאדערט מיר זאלען טאן.

שוין דער פאקט אליין וואס מיר פאנגען אן א נייע פראטעסט באוועגונג איז א באוויז אויף דעם אז ניט אלע מיטלען זיינען אויסגעשעפט געווארען, אז ניט אלע וועגען זיינען צוגעמאכט פאר אונז. אנדערש, ווען מיר וואלטען געפיהלט אונזער אבסאלוטע הילפלאזיגקייט, וואלטען מיר פארשטיקט די בלוטיגע טרעהרען און אין שטילען וועהטאג אונזער צער געטראגען.

דארפען מיר איצט טאן דאס וואס אונזערע ביזאהעריגע פראטעסטלאזע פראטעסטען לערנען אונז צו טאן, אנשטאט צו ווענדען זיך בלויז צו די רעגירונגען פון דער וועלט, דארפען מיר אונזער וועה־געשריי טראגען דירעקט צו די פעלקער, צו די ברייטע מאסען, זייער געוויסען דארפען מיר אויפרודערן, פון זיי דארפען מיר פאדערן שטיצע.

אונז שיינט, דאריבער אז די „אנטי־פאגראמען קאמיטע" ארגאניזירט אויף דער איניציאטיווע פון דעם פרץ שרייבער פעראיין געהט אויף דעם ריכטיגען וועג. די קאמיטע האט זיך געווענדעט צו אלע ארבייטער־ארגאניזאציעס פון דער וועלט, האט באשלאסען צו „פיקעטען" די פוילישע אמבאסאדע אין ניו־יארק כדי צו ציהען די אויפמערקזאמקייט פון דער ברייטער אמעריקאנער עפענטליכקייט, און פארהאנדעלט אויך וועגען ארויסגעבען א שריפט פאר דעם זעלבען צוועק.

מען קען ניט לייגען פיל האפנונג אויף דער קאנגרעס־זיצונג. די פארקויפער פון דער זיצונג באטראכטען נאך אלין די פראטעסט־באוועגונג אלס א ספעקטאקעל, אויסער דעם ספעקולירען זיי וועגען דער וויכטיגקייט פון דער זיצונג איצט ערב די אמעריקאנער וואהלען. דאס מיינט צו געהן ווידער אויף דעם אלטען וועג, אויף דעם וועג פון מאכען א מאמענטאלען געשריי און נאכהער אנטשוויגען ווערען אויף חדשים.

די ארבייט דארף זיין א כסדר'דיגע, א סיסטעמאטישע און אזוי פאסט עס אויף די „אנטי־פאגראם קאמיטע" וועלכע האט אנגענומען די לאזונג: פון פאלק צו די פעלקער!

די ארבייט מוז ברייננגען רעזולטאטען. דער געוויסען פון די פעלקער, פון די ברייטע מאסען איז ניט פאר'סמ'ט פון געהיימע דיפלאמאטיע פון כיטרע פאליטישע איסרעכענונגען, אונזער שונא איז זייער שונא, און ווען מיר זאלען זיי אינפארמירען פון אונזערע ליידען וועלען זיי אונז העלפען.

דאס דארף אויך זיין אונזער ארבייט.

* * *

אזוי איז היינט צו טאג די לאגע אין די פאראייניגטע שטאאטען. דער מצב אין קאנאדע איז אויך ניט אנדערש. און וואס עס איז אמת דארט, איז אויך אמת דא.

...ארום זאלען מיר יעצט ניט נאכפאלגען אויפ'ן זעלבען וועג.

עראינערונגען אוים די בלוטיגע טעג

מיין אפפאהר פון ראסטאוו — פארוואס פראנקרייך האט ניט געשטיצט דעניקין'ען — די פראנצויזישע מיסיע און די פרייוויליגע — דער וועג פון מגפה און טיפוס — דר. לאנדער, אינזשינער ברוק, אלכסנדר בהירדא שטארבען פון טיפוס — די גרינע באנדעס — די איינדריקע פון דער אמעריקאנער מיסיע

פון מ. הינדעס *

2.

איינע פון די באזונדערע אייגענטימליכקייטען פון דעם פאליטישען לעבען אין דרום רוסלאנד אין די לעצטע דריי יאהר איז די כוואליע פון איבערקעהרענישען. אין מאסקווא און פעטערבורג זיינען געווען צוויי רעוואלוציעס: קערענסקי'ס רעוואלוציע אין פעברואר 1917 און די רעוואלוציע פון לענין און טראצקי אין נאוועמבער — פון'ם זעלבען יאהר. פון דאן אן — שלעכט אדער גוט — האט זיך דער פאליטישער שולד ניט געענדערט. ניט אזוי אבער איז געווען אין דרום. די איינוואוינער פון די דרום שטעט האבען איבערגעלעבט יעדער באזונדער דורכשניטליך בערך 15 איבערקעהרענישען.

סוף דעצעמבער 1919 האט מיין ספעציפישער פארגעפיהל פאר איבערקעהרענישען, וואס האט זיך ביי מיר אין יאהרען איינגעארבייט, מיר פאראויס געזאגט, אז די טעג פון ראסטאוו, די רעזידענץ פון דעניקין'ס ממשלה, זיינען געצעהלטע. ארום און ארום איז ניט געווען דער מינדסטער סימפטאם פון דעם קומענדיגען פאל פון דעם דאזיגען "דאבראוואלציסקען" צענטער. אלע אנשטאלטען, די גאנצע מיליטערישע און ציווילע ביוראקראטיע, דער גאנצער שטאב פון ציימונגס־מענשען און פאליטישע מאכערס און ענדליך די גאנצע כמארע פון טיפערס, וועלכע ריינגלען ארום מיט א בעסטע קיין יעדע מאכט, ארויסציהענדיג פון איהר דעם מאקסימום נוצען ביים לעבען און באהאלטענדיג זיך אין זיכערע ערטער נאך איהר טויט, — דאס אלץ איז נאך געווען אויף די ערטער.

די טאן געגעבער פון דער "פרייוויליגער ארמיי", זשורנאליסטען און סתם לייט באקאנטע האבען מיר פארזיכערט, אז צוזאלען זיך ניטא וואס, אז בלויז די עוואקואציע פון דער "רעזערווען" דארף דויערען ניט ווייניגער ווי א חודש און אז זי האט זיך נאך אפילו ניט אנגעהויבען. איך האב אבער באשלאסען, אז ס'איז צייט אפצופאהרען און זיך ניט געלאזט באאיינפלוסען.

עס האט זיך געדאכט, אז קיין זאך זאגט ניט אן דעם קומענדען סוף. ערשט ווען איך בין שוין געזעסען אין וואגאן, האבען אין דער לעצטער מינוט זיך אנגעהויבען אריינרייסען אין צוג מחנות פליטים, וועלכע האבען פארפילט אלע וואגאנען. שפעטער האבען זיי מיר ערקלעהרט. אין אוונט איז פארגעקומען עפעס א וויכטיגע מיליטערישע באראטונג, וואס איהרע רעזולטאטען זיינען געהאלטען געווארען בסוד סודות; אבער אלע אנטיילנעהמער פון דער דאזיגער באראטונג, צוריקקעהרענדיג אהיים, האבען באגלייטעט זייערע פרויען צו פאקען זיך אין משך פון א האלבער שעה און צו פארלאזען ראסטאוו.

שוין אין וועג האב איך זיך דערוואוסט, אז אין משך פון עטליכע טעג איז ראסטאוו געפאלען; אז דער צוג מיט וועלכען איך בין אפגעפאהרען איז געווען דער לעצטער קוריער - צוג פון ראסטאוו; אז דעם צווייטען טאג האט זיך אנגעהויבען א פאניק; אז די עוואקואציע איז פארגעקומען לויט דער טראדיציע פון אלע איבערקעהרענישען פון אזא מין, אין א אויסערגעוועהנליכען אונארדנונג; אז דער שעף פון דער ענגלישער מיליטער־מיסיע, אונזער אלטער באקאנטער גענעראל האלמאן, איז אפגעפאהרען פון ראסטאוו רייטענדיג אויף א פערד, און זיינע סאלדאטען און אפיציערען זיינען אוועק פון דאנעט צו־פוס.

הייסט עס, אז מיין פארגעפיהל האט מיך ניט אפגענארט. דריי מאל האב איך געגלויבט אין איהם אין עהנליכע צופאלען, און יעדעס מאל איז מיר געלונגען ארויסצוקראכען זיך אויסער איזאלירטען ראיאן, פארלאזענדיג איהם אין דער לעצטער מינוט. אין יאנואר 1919, באקומענדיג פון אוקראינישען קריגס־מיניסטער א פארזיכערונג, אז קיעוו וועט זיך האלטען נאך עטליכע וואכען און אפשר חדשים, בין איך אוועק פון איהם דירעקט צום וואקזאל און אוועקגעפאהרען פון קיעוו; אין דריי טעג ארום איז קיעוו פארנומען געווארען דורך די באלשעוויקעס. ראסטאוו האב איך פארלאזט, טראץ אלע אפיציעלע און ניט אפיציעלע הבטחות, צו האלטען די שטאט נאך איינגע חדשים — איינגע טעג פאר זיין פאלען. שפעטער, אין יאנואר 1920 בין איך אפגעפאהרען פון אדעס מיט'ן ערשטען און דעם לעצטען עוואקואירונגס־דאמפפער וואס האט אזוי ווי גאר ניט ערווארט, איז אריבערגעגאנגען אין די הענט פון די באלשעוויקעס.

פארוואס די פארבינדעטע, דאן נאך זעהר ווייט פון יענע אינטערהאנדלונגען מיט די באלשעוויקעס און באזונדערס פראנקרייך, וואס איז דאכט זיך געווען אזוי צערטליך געשטימט צו דעניקין'ען, האבען ניט געשטיצט איהם מיט א רעאלע קראפט און זיי האבען איינציגע שעה פאר דעם ווי די שטאט געגעבען די באלשעוויקעס די מעגליכקייט צו פארנעהמען וואס א מאל נייע טריטאריעס? אין באציהונג צו ענגלאנד איז דער ענטפער געווען א קלארע: ראשית האט זי ניט געוואלט געבען איהרע סאלדאטען; שנית האט זי ניט געגלויבט דער "פרייוויליגער ארמיי". א געשפרעך מיט גענעראל האלמאן אין ראסטאוו האט מיך איבערצייגט דעריין. אבער פראנקרייך — פארוואס איז זי געשטאנען מיט פארלעגטע הענט?

אויף'ן וועג פון ראסטאוו קיין נאוואראסיסק האט דער גורל מיך צוזאמענגעבראכט מיט איינעם פון די העכערע אפיציערען פון דער פראנצויזישער מיליטערישער מיסיע אין ראסטאוו. מיר האבען זיך פאנאנדערגערעדט און דאס, וואס ער האט מיר ערקלעהרט האט מיך געוויזען, אז אויך די פראנצויזישע התלהבות אין דער באציהונג צו דער "פרייוויליגער ארמיי" האט עקזיסטירט ניט מער אין די פאריזער דעקלאראציעס, איידער אין דער ווירקליכקייט.

אינטערעסאנט האט מיין מיטשמועסער רעזאנירט מיט דער אייגענטימליכער פראנצויזישער לייכטזיניגקייט: "א נייען, מיר זיינען ניט אראפ פון זינען. אז מיר זאלען שיקען אהער, אין דער בלאטע, אונזערע מענשען, זאגט מיר, איך בעט אייך, צוליעב וואס זאל א פראנצויזישע פאמיליע א צושלאגענע און אין א טיפען טרויער איינגעטונקען, וועלכער עס פעהלט לכל הפחות איין מאנספארשוין, איצט נעהמען שיקען איר לעצטען שפייזער וואס איז על פי נס ניצול געווארען אונטער ווערדען אדער אויף די בעלגישע פעלדער, אין דעם דאזיגען בארבארישען לאנד? גלויבט מיר, ווען עס זאל וועלכער עס איז פראנצויזישער מיניסטער זיך באשליסען בארעכען דעם דאזיגען פארשלאג פון דער טריבונע פון פראנצויזישען פארלאמענט, וואלט איך, אן אלטער פראנצויזישער אפיציער, וואס איז געוואוינט צו דיסציפלין און לאיאליטעט און איז פרעמד פון א רעוואלוציאנערער כוונה זיך איינגעהויבען אויף דער גאלעריע און א געשריי געגעבען: "מערדער פון מיין זוהן!" און איך וואלט אין איהם געשאסען. און איך פארזיכער אייך, אז יעדער פראנצויזישער געריכט וואלט מיך, דעם אנטיילנעהמער פון דער מלחמה, באפרייט און געזאגט, אז דאס איז געווען דער איינציג מעגליכער ענטפער אויף א זינלאזער פראוואקאציע".

איך האב זיך באמיהט אריבערצופיהרען דאס געשפרעך אויף דער טעמא פון דער "פרייוויליגער ארמיי" און איהם קלעהרען: מיט וואס פאר אן איינדרוק וועגען איהר פאהרט אוועק די פראנצויזישע מיסיע און צו וועט זי ניט זיך פרובען, פון דער הויך פון דער אפיציעלער זעלבסטצופרידענהייט, פארדעקען די טרויעריגע אמת'ן וועגען דער דאזיגער ארמיי?

— נישטא פון וואס צו רעדען, א פארפוילטע זאך — האט ערקלעהרט מיין פראנצויזישער מיטשמועסער. — איהר מיינט, אז מיר ווייסען ניט, אז די גאנצע אמוניציע און די גאנצע באוואפענונג, וועלכע מיר שיקען, ווערט פארקויפט דורך די אינטענדאנטען און קאמאנדאנטען פאר זייער אייגענעם נוצען? איהר מיינט, אז מיר ווייסען ניט, אז אין דעם דאזיגען לאנד איז ענטשטאנען א נייער מין האנדעל, אז מען פארקויפט הארמאטען און באמבעס כמעט אין די באזארען. אז אלע זיינען פארקויפטע און אונטערגעקויפטע און אז אין א ענטשיידענדען מאמענט וועלען אלע פארקויפען זיך אליין?"

מיך האט אינטערעסירט נאך איין פראגע וועגען דער עוואקואציע. אין דער צייט האבען די פארבינדעטע אנגעהויבען פראקטיקירען אין דער באציהונג צו די אנטי־באלשעוויסטישע קרעפטען אן איינציגע מעגליכע פארם פון אינטערווענציע: זיי האבען געהאלפען אנטלויפען און ראטעווען זיך. און גיירך ליד. די פראגע וועגען דעם גורל פון די טויזענטער בירגער, וואס זיינען צוגעשטאנען צום "פרייוויליגען" רעזשים, וועלכע עס האט אין פאל פון דעם אנקומען פון די באלשעוויקעס געדראהעט אכזריות'דיגע רדיפות, אז מיין מיטשמועסער איז געווען אונבע'רחמנות'דיג.

— "מיר זיינען ניט קיין געבוירענע פון רוסלאנד. מיר קאנען זיך ניט ברעכען די קעפ איבער דעם. וואס צו טון די, וועלכע מוזען זיך באהאלטען פאר די באלשעוויקעס. זיי מוזען אוועקפאהרען פון דאנעט. אבער וואו זאל מען זיי אהינטון? ארייננלאזען זיי אין די קולטורעלע לענדער? פאר קיין געלד! דאס איז — אן אמת'ער מבול פון אן אנשטעקענדיגער מגפה. אין דער פיזישער הינזיכט וועלען זיי בארפלייצען די גאנצע וועלט מיט פלעקען - טיפוס; אין א מאראלישער הינזיכט זיינען זיי פול מיט אנארכיסטישע ענערגיע: איינער אויס ליעבע צו דער רעוואלוציע, די אנדערע — אויס שנאה צו איהר, און די דריטע — פשוט צוליעב דעם, וואס זיי זיינען דעמאראליזירט; אין דער עקאנאמישער הינזיכט וועלען זיי פארפלייצען די וועלט מיט די דאזיגע פלעשלאך - עטיקעטען. וואס איז דאס דען ניט פאפירלאך ארויפצוקלעפען אויף פלאשען? — האט ער צוגעגעבען, ווייזענדיג מיר און נאכהער צוריסענדיג א רוסישע אסיגנאציע. — ניין, מיר וועלען שוין ליעבערשט ווארטען ביז מען וועט זיי קאנען אוועקשיקען אויף וועלכען עס איז פלאנעט."

* * *

מיר זיינען אנגעקומען קיין נאוואראסיסק. מיין רייזע - חבר איז נבהל ונשתומם געווארען דערזעהענדיג דאס, וואס די קאלאסאלע וואקזאל - געביידעס האבען מיט זיך פארגעשטעלט. זיי זיינען געווען אין גאנצען פארלעגט מיט המרים לעבעדיגע מענשליכע קערפערס, וואס זיינען געווען צוגויפגעפלאכטען איינער מיט'ן אנדערען און וועלכע האבען אונגעפילט בוכשטעבליך אלע ווינקלאך און דורכגאנגען. דאס זיינען געווען פאסאזשירען, וועלכע האבען — אין אייראפא איז דאס שווער צו פארשטעהן — געווארט אויף זייערע צוגען וואכען און חדשים לאנג.

כדי דורכצוגעהן דעם וואקזאל, האבען מיר געמוזט זיך מאכען א וועג מיט כח דורך דער דאזיגער פיראמידע פון אנגעווארפענע מענשליכע קערפערס. און דאס אלץ האט געלאכט און געוויינט מיט לעבעדיגע חיה'לאך. און אלץ האט זיך געפינען ערב פלעקען - טיפוס, אין צושטאנד פון פלעקען - טיפוס, אדער נאך פלעקען - טיפוס. מענער צוזאמען מיט פרויען, געזונטע צוזאמען מיט קראנקע, מיליטער - לייט צוזאמען מיט ציווילע — וואס פאר א גראנדיעז וואנדערבארע נעסט פון פלעקען - טיפוס!

און ווירקליך, ניט פיעל האט זיך איינגעגעבען צו פאהרען אין דער צייט אויף די באהנען און ניט אנצושטעקען זיך מיט פלעקען - טיפוס. אלע פאסאזשירען האבען זיך געשמירט און פערי'בען די קערפערס, אזוי ווי די קעפס - ווייבער פון די מזרח - הערשער, מיט ביומל און כל - לערליי בשמים. אבער דאס האט זיי ניט פארהיט פון די פאר טאלע בראים'לאך, וועלכע טראגען פאנאנדער דעם פלעקען - טיפוס. כמעט אלע אידישע געזעלשאפטליכע טוער, וואס זיינען אין דער צייט ארויסגעפאהרען איבער דרום - רוסלאנד, זיינען געפאלען א קרבן פון דער דאזיגער קראנקהייט.

דער מסירת נפש'דיגער אנפיהרער

(פארזעצונג אויף פיידוש 7)

* דער שרייבער פון דיזע ארטיקלען, מתתיהו הינדעס איז א מיטגליעד פון דער געוועזענער אידישער נאציאנאלער פארזאמלונג אין אוקראינא. ער איז א באקאנטער ציוניסט זשורנאליסט און כלל טוער פון דרום רוסלאנד. ער האט געפיהרט פאראהאנדלונגען מיט דער אדמיניסטראציע פון דעניקין. מיט גרויסער סכנת נפשות האט ער זיך ארויסגעריסען פון רוסלאנד דורך קאנסטאנטינאפאל, קיין לאנדאן. (רעד.)

אין אגאנעק

(איבערלעבעניש)

פון מ. קיפניס.

נו, נו, האב איך דאס געהאט היינטיגע וואך א טאג מיט אן אנגאנעק, אז איך וועל דאס קיינמאל ניט פארגעסען.

איהר מעגט אויסהערען וואס פאר א שלים מזל איך בין:

היינטיגען זונטאג, גאנץ פריה, האב איך געכאפט א דאוונען מיט עפעס וואס אין מויל אריין און זיך אוועקגעלאזט אויף לעשנא גאס זיך צו רעגיסטרירען.

איך קום צו גוהעגטער צו דעם הויז פון דער ביורא. גאט מיין גאט, וואס זעה איך? איך שווער אייך: איך האב דאך שוין געזעהען אויף דער וועלט אנגאנקעס, נאר אזא אנגאנעק האט זיך מיר נאך אין דער פאנטאזיע ניט פארגעשטעלט. טויזענדער מענשען פון לינקס פון לעשנא גאס און טויזענדער מענשען פון רעכטס פון זשעלאזנא גאס און פון דארט פארדרעהט זיך דער אנגאנעק אזש אויף דער נאוואליפיע און אזוי ווייטער און ווייטער.

איך בין אפילו א שוואכער בעל חשבון און דאך האב איך אויסגערעכענט אז אויב איך וועל מיך שטעלען אין אן עק פון אנגאנעק וועט צו מיר אנקומען אם ירצה השם ארום איבערמארגען מיט'ן וואך נאך האלבען טאג...

— מענדעל וואס טוט מען — האב איך זיך אליין געפרעגט קראצענדיג זיך אין שטערן.

— מענדעל, קוועטש זיך נאר אריין אין אנגאנעק אריין!

פרוביר איך אהער, פרוב איך אהין, פרוב איך אויף רעכטס, פרוב איך אויף לינקס. איך בין אפילו א שטענדיגער בריה אויף אריינצוקוועטשען זיך, איהר ווייסט דאך, א איד פון אנשי שלומנו, אין שטיבעל, ביים רבין בכדומה און וואו קוועטשט זיך א איד ניט? דאס האב איך אבער געזעהען אז עס איז א תפלת שוא, אז פון מיין קוועטשען וועט גאר נישט ארויסקומען, האב איך אפגעווישט דעם שטערען און זיך געלאזט זוכען דעם עק פון אנגאנאק. דער דריטער גאס, אויף נאוואליפיע האב איך איהם געפאקט און זיך צוגעשטעפט.

שטעה איך מיר אזוי מיט א נאר־שעדריקינע, גלייך מיט אלע צוגעפרעסט צום וואנט און רוק זיך אלע 5 מינוט א האלבען טריט פאראויס פונקט ווי עמיצער וואלט אונז געצויגען פון דער ווייטענס אויף א שטריקעל.

פע, טראכט איך מיר, דאס שטעהן אין אנגאנעק איז א מיאוסער ענין וואס דו זאלסט אזוי ניט זיין א גאנצער מאכער, קומט מען נאר אריין אין אנגאנעק אזוי נעהמט מען אויף ארויף עפעס א מאדנע קאמישע נארישע צרה. אונזערע אבות אבותינו האבען אט דער צרה זיכער ניט געוואוסט. גיב אבער א קוק, וועמען זעה איך? די גאנצע פני פון דער ווארשאווער אריסטאקראטיע: בעני פלערמויז, וואס טשוואלעוועט מיט אן אייגענעם שפאן, אלע טאג אין באר אנגעלסק אריין, מיריצי שפיגוועבעניץ, ביי וועלכען א מיליאן זאגט מען, איז א שפיי... העדמאן קראצער, וואס שטעלט קאוב ווי מען ניט איבער, צעהן טויזענד מארק אויף איין מכה רויט און ער פערשפיעלט ניט ער אפילו קיין פינטעל ניט מיט'ן אויג. אלע שטעהען איינגעפרעסט אין אנגאנעק. היינט אידישע סמעטענע פון נאלעווקעס און גענשא. אידען וואס האבען שוין ניקלאף, אידען וואס שיטען ניט טויזענדער פאר חתן בראשית און יוגה, און אזוי פיינע און חסידישע אידען, אלע שטעהען איינגעשפאנט אין דעם אנגאנעק און רוקען קאמיש פאראויס. נו, אויב אזעלכע אידען שטעהען אין אנגאנעק איז... הקיצור, האב איך מיר אוועקגעשטעלט.

די ערשטע שעה איז געווען גאר נישקשה'דיג. אנגאנעק איז אנגאנעק, מען דארף דאך אמאל דעם דאזיגען טעם אויך פארזוכען, עלעהיי זאל זיך מיר אויסדרוכטען, עס איז ווי רופט מען דאס ספארט. די צווייטע שעה האט מיך שוין גענומען שטעכען אין די זייטען און שפעטער האט מיר אנגעהויבען שלאגען אן אנגסט אין פנים אריין, אז איך האב געמיינט, אט חלש איך! עס איז שוין האלבער טאג. מיר האבען זיך קוים ארויסגערוקט מיט'ן אנגאנעק פון נאוואליפיע אויף זשעלאזנא. אין האלז טריקענט, גוואלד, וואו נעהמט מען א לעק וואסער?

שטעהט הינטער מיר א געלער איד, בעט איך איהם.

— פעטער, איך וועל דאס נישט אויסהאלטען, איך ווער פערברענט, איך וויל לויפען אויף א פאר מינוט נאך א ביסעל וואסער. איך בעט אייך איהר זאלט געדענקען אז עס איז מיין ארט.

— גוט, זעהר גוט, מאכט ער און שטעלט זיך אויף מיין ארט.

איך לויף צוריק און וויל זיך אריינרוקען אויף מיין ארט, מיינער פרעגט מיך:

— וואוהין?

— עס איז דאך מיין ארט — שריי איך.

— וואסער ארט? — שרייט ער נאך העכער. ער דערקענט מיך שוין גאר נישט.

איהר הערט א חוצפה? איך זאג אייך, אז די וועלט זאגט, אז א געלער איז א רמאי, איז אמת.

סטייטשט, עס איז דאך מיין ארט איך שטעה שוין דא פון 8 אזייגער אין דער פריה אן!

קוקט ער מיך, דער געלער, אן ווי איינער זאגט: רעד צום לאמפ!...

האב איך דאך גענומען זיך קוועטשען און שפארען מיט גוואלד, נו, איז דאס דאך אחינו בני ישראל, וואס זיינען אויף קוועטשענישען אזעלכע בריות, ווי איך און פון אלע זייטען איז געווארען א געפילדער מיט א גוואלד, אין אנגאנעק! אין אנגאנעק! ...ווער נעפעלט איך, עפעס דער ליטוואק אין קאפעלוש?

הקיצור, איך האב געמוזט געהן בחרפה צוריק אויף נאוואליפקא גאס און זיך אויף דאס ניי צוזשטעפען צום שפיץ פון אנגאנעק.

שטעה איך מיר ווידער אזוי איינגעפרעסט ביים וואנד און בעטראכט גאטס וועלטעל און אקארשט וואס מען זעהט ניט און עס איז שוין הינטער מיר ווידער צוגעוואקסען אן אנגאנעק און איך בין שוין ווידער אין קלעם... האב איך מיך ווידער געלאזט אזוי פאמעליך ציהען אויף'ן שטריקעל אלע 5 מינוט א האלבען טריט. איך בין שוין ווידער אויף זשעלעזנא גאס, איך האב ניט וואס צו טון, ווען עס איז ביי נאכט וואלט איך געצעהלט די שטערען, איז דאס אבער ביי טאג און די זון באקט און בראט ווי אין מיטען תמוז. בקיצור, איך האב אויסגעזאגט גאנצ'ע עטליכע קאפיטלאך תהלים, האב שטילערהייד צוגעזונגען א ניגונ'דעל. מען איז דאך א איד, מען דארף אלצדינג מקבל באהבה זיין, שלעפ איך זיך אזוי מיט'ן אנגאנעק ווי א ווייזער פון א אלט מארישען זייגער, איך שפיר די כחות געהען מיר אויס, די פיס זיינען מיר שוין ווי אונטערגעהאקט, דער מאגען לעדיג, אט, אט פאל איך אוועק, זעקס שעה שטעהן כסדר כמעט אויף איין ארט.

קירעווע איך מיך, אויס זעה איך א שווארץ אידעל מיט א שפיצידיגען הארב פון פארענט, וואס האט מיך דאס די גאנצע צייט אזוי געשטאכען אין פלייצע ווי א דארן, שטעהט הינטער מיר.

— פעטער, מאך איך צו איהם, זייט אזוי פיעל גוט, איך וויל ארויס אויף א פאר מינוט, איהר פערשטעהט?

מען איז דאך מעהר ניט ווי אמענש מען דארף אויסגלייכען די פלייצעס, אט דאס איז מיין ארט, איהר זאלט מיר צוריק אריינלאזען.

— גוט, זעהר גוט, מאכט ער און פערנעהמט מיין ארט.

איך קום צוריק און וויל זיך אריינרוקען, פרעגט ער מיך, וואוהין?

וואס הייסט וואוהין? עס איז דאך מיין ארט.

— וואסער ארט — דער חברה מאן דערקאנט מיך אויך ניט.

איהר הערט א העזה? שוין ניט קיין געלער און אזא גראנדאוויניק...

— סטייטש, עס איז דאך מיין ארט, וואו איך בין געשטאנען פון 3 אזייגער אן?

קוקט ער מיך אן דער שווארצער ווי איינער זאגט: דבר אל העצים ואל הקוצים....

הקיצור רייס זיך אהער, כעס זיך אהין, איך האב געמוזט בחרפה ווידער געהן זוכען דעם עק פון אנגאנעק און אנהויבען אויף דאס ניי פון בראשית....

געשטאנען בין איך אזוי אין געהאקטע וואונדען אן אויסגעהונגערטער, אן אויסגעמוטשעטער און אויסגעפרעסטער ווי א דארער הערינג און זיך געשלעפט ווי דער גלות, מעהר געה איך שוין פון דער רויהע ניט ארוים. איך זאל אפילו פלאצען זאל איך... איך בין שוין אויף זשעלעזנא, איך האב שוין קיין כח ניט צו זשיפען, דער מאגען אין לעדיג און דאס דריקעניש איז נישט צום אויסהאלטען, די נשמה הענגט מיר שוין אויף שפיץ נאז, א קלייניגקייט עפעס שוין באלד 7 דער זייגער, אט רוקען מיר זיך צו צום ראג לעשנא, אח, א דאנק דיר רבונו של עולם, איך בין שוין נעבען טויער. נו שוין אין גיכען ווער איך געהאלפען.

פלוצלונג סטאפ! די ארבייט איז פאר היינט געענדיגט און אלע זאלען קומען מארגען....

און וואס מיינט איהר, אז איך מארגען גאנץ פריה בין איך ניט אויס געשטאנען שוין 6 אזייגער כלתוך חשוך? און מיינט איהר, אז איך בין ווידער ניט פערשווארצט געווארען אין אנגאנעק און די נשמה ניט אויסגעקוועטשט ביז פארנאכט? קוים פטור געווארען אבער וואס מיינט איהר? ניט פאר אייך געדאכט, ניט פאר אייערע קינדער געדאכט גאנצע טעג און גאנצע נעכט, אין שלאף און אויף'ן וואך רוכט זיך מיר, אז איך שטעה אין אנגאנעק און מען קוועטשט מיר כסדר די זייטען...

(מאמענט — ווארשא).